

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІОЛОГІЇ**

**УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО 1992–2010
СОЦІОЛОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ**

Київ 2010

У45 *Українське суспільство 1992–2010. Соціологічний моніторинг* / За ред. д.ек.н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2010. – 636 с.

Ukrainian Society 1992–2010. Sociological Monitoring / Revised by V.Vorona, Doctor of Economy, and M.Shulga, Doctor of Sociology. – K.: Institute of Sociology, NAS of Ukraine, 2010. – 636 p.

ISBN 978-966-02-5824-2

Дослідження виконано Інститутом соціології НАН України в рамках бюджетної програми “Прикладні наукові та науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами і державним замовленням у сфері розвитку галузей економіки, технічне забезпечення НАН України”. Ґрунтуючись на даних моніторингових опитувань населення України, проведених Інститутом соціології у 1992–2010 роках, автори статей аналізують стан та динаміку перетворень у соціо-структурній, економічній, політичній, культурній та інших сферах життя сучасного українського суспільства, суттєві зміни в умовах життя населення в місті й на селі, соціальне самопочуття, особливості відображення і оцінки соціальних реалій та перебігу суспільних трансформацій у свідомості українців.

У додатку наведено статистичний розподіл емпіричної інформації за 1992–2010 роками опитувань. Останнє опитування проведено у квітні 2010 року.

Для соціологів, політологів, публіцистів, наукових працівників і аспірантів, викладачів і студентів соціогуманітарних вузів.

The research was conducted by the Institute of Sociology, NAS of Ukraine, within the budget programme “Applied scientific and technical research, the governmental programmes commissioned for development of economy and technical provision of the NAS of Ukraine”. Based on the data of monitoring polls conducted by the Institute of Sociology in Ukraine in 1992–2010, the authors analyse the condition and dynamics of changes in the structural, economic, political, cultural and other spheres of life of Ukrainian society, the essential changes in living conditions of the country and urban population, social well-being, reflexion and estimates of social reality and social transformations in the mass consciousness of Ukrainians.

The application presents statistical distribution of empirical data of 1992–2010. The last poll was conducted in April 2010.

Aimed for sociologists, politologists, journalists, lecturers and students of social and humanitarian universities.

ББК 60.5

Рецензенти:

Е.Афонін, доктор соціологічних наук

О.Донченко, доктор соціологічних наук

В.Судаков, доктор соціологічних наук

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту соціології НАН України. Протокол №5 від 30 жовтня 2010 р.

ISBN 978-966-02-5824-2

© Інститут соціології НАНУ, 2010

*Н.Бойко,
кандидат соціологічних наук*

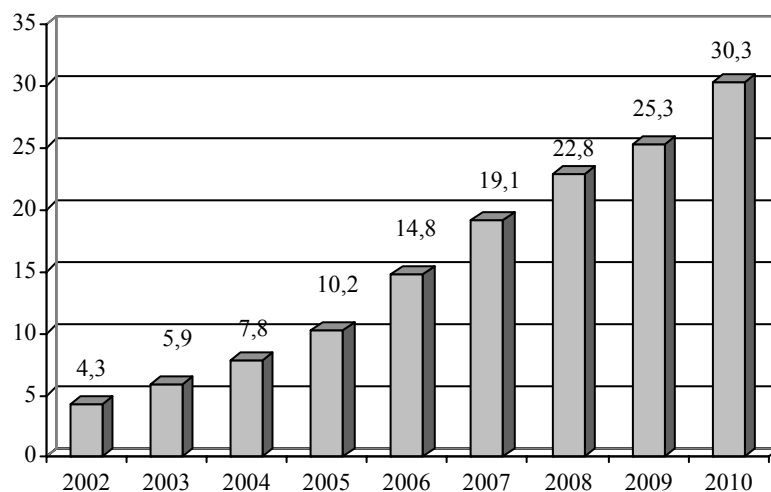
УКРАЇНЦІ В ІНТЕРНЕТІ. ІНТЕРЕСИ ТА ПРІОРИТЕТИ ВИКОРИСТАННЯ МЕРЕЖІ

Сьогодні Інтернет – це якісно новий крок уперед у розвитку мас-медійних технологій, який радикально трансформує простір і час, фундаментальні виміри людського життя, зумовлює інформаційне, комунікативне, організаційне об'єднання сучасного світу. Інтернет виступає умовою, інструментом сучасного життя, впливаючи на всі аспекти суспільного буття.

Аудиторія Всесвітньої мережі неухильно зростає, доступ до Інтернету для користувачів стає насущною потребою сучасного життя, і світ вже просто не мислить себе поза мережею.

Рисунок 1

Користувачі Інтернету в Україні (%)

Результати моніторингового дослідження з питань розвитку інформатизаційних процесів в Україні, що проводяться, починаючи з 2002 р., фіксують впевнене зростання кількості українських користувачів Інтернету (*рис. 1*).

У 2010 р. користувачами всесвітньої мережі визнали себе понад 30% українських респондентів. Більше того, наше попереднє дослідження засвідчило, що навіть в умовах кризи (нагадаємо, що основною її ознакою було реальне зменшення прибутків населення, скорочення витрат на продукти харчування та інші товари народного вжитку, зниження споживацького попиту на товари та послуги), коли спостерігалось загальне скорочення абонентів і мобільного зв'язку, і абонентів кабельного телебачення – було зафіксовано зростання кількості абонентів мережі Інтернет в Україні та збільшення попиту на Інтернет-послуги. Більше того, дослідження засвідчило, що користувачі в умовах кризи стали значно активніше використовувати Інтернет-мережу для реалізації своїх планів та інтересів [1].

Сьогодні Інтернет стає повсякденною практикою соціального буття пересічного українця, темпи долучення до мережі збільшуються з кожним роком. Причому результати нашого дослідження засвідчують, що коли раніше користування Інтернетом вважалось переважним пріоритетом виключно молодіжної когорти українців, то сьогодні ситуація суттєво змінюється. Інтернет активно освоюють представники різних вікових груп українців. Сьогодні вже недоречною стає думка про те, що Інтернет – це парафія виключно молодих, і вивчення Інтернету – це вивчення суто молодіжної аудиторії.

Звичайно, й сьогодні молодіжна група віком до 25 років лідирує серед українських користувачів, а й українці інших вікових груп активно засвоюють Інтернет-технології, демонструючи значну динаміку зростання протягом усього періоду нашого дослідження.

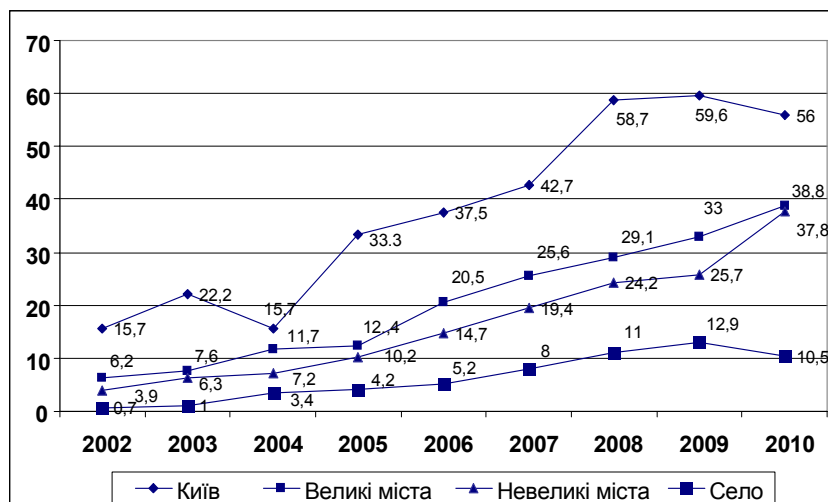
Сьогодні значне збільшення Інтернет-активності спостерігається і серед тридцятирічних, і серед сорокарічних

Розділ третій

українців. Упевнено засвоюють мережу і мешканці України віком понад 45 років. Причому слід зауважити, що в усіх вікових групах, крім групи віком понад 55 років, протягом досліджуваного часу значно скоротилася кількість респондентів, які зазначають, що “не мають потреби і ніколи не користуються Інтернетом”, а також тих, хто зазначає – “маю потребу, але не маю можливостей користуватися Інтернетом”. Так, якщо у 2002 р. зазначали, що “не мають потреби і ніколи не користуються Інтернетом” 62% респондентів віком до 25 років і 75,3% віком від 35 до 45 років, то у 2010 р. ці цифри становили 22,8% та 45,7% відповідно.

Слід також зазначити, що сьогодні динамічно змінюються не тільки вікові характеристики української Інтернет-аудиторії, а й її територіальні характеристики. Інтернет-простір активно засвоюється не лише мешканцями столиці, а й мешканцями інших типів поселень. Проживання у столиці, і навіть у великому місті сьогодні перестає бути визначальною умовою долучення до Інтернет-мережі (рис. 2).

Рисунок
Користувачі Інтернету в різних типах поселення (%)

Такі тенденції дають підстави говорити про поступове зникнення проблем інформаційно-комунікаційної ізоляції периферійних територій країни.

Змінюються й пріоритетні місця використання Інтернету. Так, ще п'ять-десять років тому основним місцем користування Інтернетом було робоче місце або Інтернет-клуб. Дослідження ж останніх тенденцій щодо основних місць використання Інтернету засвідчує, що сьогодні найчастіше українські користувачі мережі використовують Інтернет удома (*табл. 1*).

Таблиця 1

Місця користування Інтернетом (%)

<i>Варіанти</i>	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Користуюсь удома	24,1	22,9	31,9	34,1	46,8	51,2	57,2	63,7	70,8
Користуюсь на роботі	59,5	47,6	41,1	39,0	36,0	39,8	45,7	30,2	30,7
Користуюсь в Інтернет-кафе, комп'ютерному клубі тощо	32,9	41,0	35,5	35,7	25,8	22,8	12,0	21,6	15,1

Так, за результатами дослідження 2010 р. понад 70% українських користувачів зазначили, що користуються Інтернетом удома. Крім того, сьогодні серед українських користувачів Інтернету уже більш як дві третини (67,3%) зазначають, що користуються послугами Інтернету регулярно. І ці тенденції можна вважати вирішальними для переходу на якісно новий щабель освоєння Інтернет-мережі. Дійсно, “домашнє користування” має значно ширші можливості та дає змогу користувачеві реалізовувати будь-які власні, приватні інтереси, перебуваючи у мережі без обмежень та застережень, які можуть виникнути при користуванні Інтернетом на робочому місці або в Інтернет-кафе

(наприклад, заборони керівництва, обмеження доступу до певних Інтернет-ресурсів, обмеження часу користування тощо).

Усі означені тенденції простежуються вже протягом не одного року, надає можливість аналізу на загальноукраїнському рівні вже не тільки кількісних, а й якісних характеристик перебування українців у Інтернет-мережі.

Наше дослідження цілей використання мережі Інтернет, яке проводиться вже упродовж більш як шести років, у тому числі на дорослій загальноукраїнській вибірці, починаючи з 2006 р.,* дасть змогу проаналізувати, поперше, які цілі мають на меті українці, звертаючись до Інтернету? І, по-друге, чи відбуваються якісь якісні зміни в цільовій активності українців у використанні мережі в міру розвитку Інтернету в Україні? І якщо так, то які саме?

Аналіз результатів нашого дослідження засвідчує, що з кожним роком користувачі дедалі частіше використовують Інтернет-мережу для реалізації своїх планів та інтересів. Відбуваються значні якісні зміни у її використанні. Зростає загальна активність перебування в мережі, урізноманітнюються інтереси користувачів, а також форми та цілі використання Інтернету. Це і ознайомлення з останніми новинами, поточною інформацією; і пошук інформації для навчання/підвищення кваліфікації та інформації за інтересами; користування електронною поштою; спілкування в мережі; пошук інформації про товари/послуги та покупки он-лайн; відвідування сайтів державних, громадських структур тощо (*табл. 2*).

На основі аналізу отриманих результатів було виділено певні типи цільового використання мережі як узагальнення представлених цілей використання Інтернету. Тобто було класифіковано види цільової активності, що віддзеркалюють змістовну спрямованість пріоритетів інтересів використання мережі. Звичайно, слід зауважити, що складність та багатовекторність змісту функціонування середовища Інтернету не дають підстав говорити про лінійність розподілу цілей використання мережі, але групу-

Таблиця 2

**Динаміка розподілу відповідей на запитання
“З якою метою Ви використовуєте Інтернет?”
серед користувачів Інтернет-мережі
та види цільової активності (%)**

Мета використання Інтернету	2006	2007	2009	2010	Вид цільової активності в мережі
Знайомлюся з останніми новинами, поточною інформацією	38,8	39,4	47,8	49,1	Пізнавально-професійна активність (освітньо-ділова)
Шукаю інформацію для навчання/підвищення кваліфікації	36,5	38,5	42,7	39,3	
Шукаю інформацію, потрібну для виконання професійних обов'язків	35,6	40,0	40,0	35,1	
Шукаю інформацію про вакансії, можливості працевлаштування	*	*	18,8	25,0	
Підробляю (створюю сайти на замовлення, поширюю рекламу тощо)	2,3	1,5	1,5	3,3	
Відвідую сайти державних, громадських структур тощо	*	*	10,6	12,7	
Шукаю інформацію на теми, які мене цікавлять (кулінарія, автомобілі, садівництво, спорт, живопис тощо)	33,8	30,9	48,7	43,6	Пізнавально-рекреаційна активність
Знаходжу й читаю/переписую у свою електронну бібліотеку художні книги	6,4	7,4	9,1	11,4	
Знаходжу й слухаю/переписую музику, фільми	22,4	24,7	33,4	39,5	
Спілкуюсь у чатах, iCQ, соціальних мережах (“Однокласники”, “В контакті” тощо)	16,4	17,9	36,7	37,1	
Просто блукаю по мережі	20,5	15,3	21,2	28,3	
Граю в комп'ютерні ігри он-лайн	*	*	14,4	20,4	Розважально-ігрова активність
Беру участь у форумах, конференціях	7,8	4,4	6,2	8,3	Соціально-громадянська активність
Шукаю однодумців, партнерів для реалізації нових ідей, проектів, ініціатив	*	*	5,1	6,8	
Шукаю інформацію про товари/послуги	14,2	14,7	19,9	28,5	Споживацька активність
Здійснюю покупки он-лайн	2,7	2,6	5,1	7,0	
Користуюся електронною поштою	28,3	35,6	47,8	48,2	Лінійно-комунікаційна активність
Спілкуюсь за допомогою спеціальних програм (Скайп, Сіннет тощо)	*	*	11,5	17,3	

* Цей варіант відповіді у запитанні того року не надавався.

вання цільового використання певним чином віддзеркалює види традиційної активності. Ми виділили такі групи видів активності в мережі: пізнавально-професійна активність (освітньо/ділова); пізнавально-рекреаційна активність; розважально-ігрова активність; соціально-громадянська активність; споживацька активність; лінійно-комунікаційна активність.

Порівняння представлених результатів у різні роки дослідження дає змогу виявити цільову динаміку в діяльності користувачів.

Аналіз засвідчує певне зниження або, точніше, стабілізацію рівня пізнавально-професійної активності в мережі українських користувачів (пошук інформації для роботи, навчання, підвищення кваліфікації тощо). Можна говорити також і про стабілізацію традиційних форм використання мережі – традиційної комунікаційної активності (користування електронною поштою), пізнавально-рекреаційної активності (пошук інформації на теми, що цікавлять, тощо). Тобто можна сказати, що спостерігається стабілізація визначеності в основних цільових пріоритетах користувачів мережі – користувач засвоїв і визначився зі своїми пріоритетними інтересами користування (спілкування в соціальних мережах, користування електронною поштою, пошук інформації по інтересах, для навчання, роботи тощо). Водночас можна помітити, що відбувається активне засвоєння користувачами нових форм та можливостей мережі для реалізації різноманітних та різнопланових функціональних та якісних аспектів життєдіяльності громадян, особистісної самореалізації, пізнання, співробітництва тощо. Так, українці продовжують нарощувати споживацьку активність, засвоюють нові форми спілкування та пізнавально-ігрової рекреації в мережі, розширюють форми реалізації своїх інтересів, пошуку партнерів, односторонців тощо.

Отримані результати свідчать про полівекторність цільового використання всесвітньої мережі Інтернет українцями, динамічність та різноплановість його розвитку, що,

безсумнівно, підтверджує правомірність того, що Інтернет нині слід розглядати як нову сферу соціального буття, яка постійно розвивається. Сьогодні, враховуючи розвиток Інтернету та динаміку зростання кількості користувачів всесвітньої мережі Інтернет та цільового використання мережі, вже можна говорити про появу нового типу соціального середовища та формування нової соціальної спільноти – користувачів глобальної Інтернет-мережі, які реалізують свої економічні, політичні, соціальні, особистісні інтереси та потреби в мережі.

Результати дослідження фіксують тенденції розширення використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій пересічними українцями. Безсумнівно, входження Інтернету в пересічне життя українців впливає і на видові зміни, й на якість їх соціальної діяльності. Використання Інтернету певним чином зумовлює структурні та функціональні зрушення, що стосуються і пізнавальної, і комунікативної, і особистісної сфер буття, трансформують механізми та інструментарій реалізації діяльності сучасної людини.

Література

1. Бойко Н. Долучення до Інтернет-мережі як фактор розширення індивідуальних можливостей адаптації в умовах кризи /